

מאמרי הגות וצפונות כפרד"ס התורה בעמק הפרשה

פרשת ואתחנן

מאת
משה בכמה"ר עזרא בצרי

שנת התשפ"ב

פרשת ואתחנן - שבת נחמו

הטוב המטיב והמוטב

בימים אלו אנחנו נמצאים במעבר שבין היום הקשה ביותר במהלך השנה, ט' באב,¹ ליום הטוב שלא היה יום טוב כמותו - ט"ו באב.

נעמוד על משמעות האות ט', נלמד על המושג 'טוב', ועל הקשר בין תשעה באב לאות ט', ולט"ו באב עם האות ט', ונשתדל להבין כיצד אותה אות עצמה מוטיב מטוב למוטב.

על ט"ו באב נאמר,² לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, ונפתח ונתחיל בחיפוש אחר 'הטוב' בפרשה.

'הטוב' בפרשה

השורש 'טוב' מופיע שש עשרה פעמים בפרשה. פעם אחת בצורה 'הטוב', שלוש פעמים בצורה 'הטובה' (מלא), חמש פעמים בצורה 'יטב', ועוד הטיות ותוספת אותיות השימוש.³

בתחילת הפרשה משה רבינו עליו השלום מתחנן:⁴

"אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הֲהִיא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְכֵנּוּ."

בהמשך הוא מזכיר בדבריו שוב פעמיים את 'הארץ הטובה':⁵

"וְהַתְּאֲנֹף בִּי עַל דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׂבַּע לְבַלְתִּי עֲבָרִי אֶת הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי בָא אֶל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה. כִּי אָנֹכִי מֵת בְּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינֶנִּי עֹבֵר אֶת הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֹבְרִים וִירִשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת."

כך שפעם אחת הוא התבטא כלפי ירושלים, כמו שפירש רש"י על הפסוק, 'ההר הטוב הזה', ושלוש פעמים הוא חוזר בפרשה על הביטוי 'הארץ הטובה', ויוצר בכך מעין חזקה.

¹ זו לשון המשנה בתענית ד, ו:

בַּתְּשַׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שְׁלֹא יִכְנָסוּ לְאָרֶץ, וְחָרַב הַבַּיִת בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְשִׁנְיָה, וְנִלְכְּדָה בֵּיתָר, וְנִחְרְשָׁה הָעִיר.
² שם משנה ח: "אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כְּחֻמְשָׁה עָשָׂר בְּאָב וּכְיוֹם הַכְּפוּרִים, שֶׁבָּהֶן בָּנוּת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת בְּכָלִי לְבֶן שְׁאוּלִין, שְׁלֹא לְבִישׁ אֶת מִי שְׁאִין לוֹ. כָּל הַפְּלִים טְעוּנִין טְבִילָה. וּבָנוּת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת וְחֹלוֹת בְּכַרְמִים. וּמָה הָיוּ אוֹמְרוֹת, בְּחֹר, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מָה אִתָּה בּוֹרֵר לְךָ. אֵל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בְּמִשְׁפָּחָה. (משלי לא, ל) 'שֶׁקֶר הַחֵן וְהַקֵּל הַיָּפִי, אֲשֶׁה יִרְאֵת יְיָ הִיא תִתְהַלֵּל'. וְאוֹמַר (שם לא): 'תִּנְנוּ לָהּ מִפְּרֵי יְדִיעָה, וְיִהְיֶה לָהּ בְּשַׁעְרֵים מַעֲשִׂיהָ'. וְכֵן הוּא אוֹמַר (שיר השירים ג, יא): 'צְאִינָה וּרְאִינָה בָנוּת צִיּוֹן בְּמִלְכָּךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶטְרָה שְׁעֵטְרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שְׁמֻחַת לְבוֹ'. 'בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ' - זוֹ מִתֵּן תּוֹרָה. 'וּבְיוֹם שְׁמֻחַת לְבוֹ' - זֶה בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שִׁיבְנָה בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן".

והדברים שאירעו ביום זה סימנם חמשה עשר: ח - חיותן, חולות בכרמים, מ - מתי מדבר פסקו מלמות וחזרו הדיבור מה' למשה. ש - שבטים הותרו זה בזה, ה - הרוגי ביתר נתנו לקבורה, ועל זה תקנו לומר בברכת המזון 'הטוב והמטיב', ע - עצי המערכה, פסקו מלכורחם, ש - שבט בנימין הותר בקהל, ר - רגל, בוטלו מחסומי ירבעם מלעלות לרגל.

³ בפ"ה, כה: 'הטיבו', שם ל: 'טוב', ובפ"ו, י בצורה חסרה: 'וטבת', ובפסוק יא: 'כל טוב', ובפסוק יח בפסוק אחד בשלוש צורות: 'והטוב' 'יטב' (שהזכרנו למעלה), 'הטבה', ובפסוק כד: 'לטוב'. ובהזדמנות אחרת יש לעמוד על הסיבה מדוע חלקם בצורה מלאה וחלקם בצורה חסרה.

⁴ דברים ג, כה.

⁵ שם ד, כא-כב.

להערות ותגובות: moshebatzri@gmail.com

לעילוי נשמת מרת אמי מורתי הרבנית סימה בת צביה בצרי ע"ה

אחר כך מופיעה הצורה 'ייטב' בפרשה בדבריו חמש פעמים, כשאחת הפעמים היא בלוחות, וכפי שנראה בהמשך, מילה זו נוספה בלוחות השניים ולא היתה בלוחות הראשונים:

(פרק ד, מ): "וְשִׁמְרָתָ אֶת חֻקֵּי וְאֶת מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְלִבְנֶיךָ אַחֲרֶיךָ וְלִמְעַן תִּפְאַרְיֶךָ יָמִים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כֹּל הַיָּמִים".

(פרק ה, טז): "כִּבְדֹּ אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ כַּאֲשֶׁר צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לְמַעַן יֵאָרִיכְךָ יְמֶיךָ וְלִמְעַן יֵיטֵב לָךְ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ".

(שם כו): "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְכַבֶּם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כֹּל הַיָּמִים לְמַעַן יֵיטֵב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם לְעֹלָם".

(פרק ו, ג): "וְשִׁמְעַתָּ יִשְׂרָאֵל וְשִׁמְרָתָ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ וְאֲשֶׁר תִּרְבּוֹן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ".

(שם יח): "וְעֲשִׂיתָ הַיֵּשֶׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה' לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וּבָאתָ וִירְשַׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם".

כדי להבין היטב את משמעות האות ט' וקישורה למושג הטוב נקדים מה שכבר כתבנו במבוא ל'שם ונשמה' אודות אות זו:

שם האות: טית (טית).

מוצא וחילוף: דטלנ"ת - לשון. מהפורצים.

צורתה: דומה לטנא - סל האוצר ואוגר בתוכו.

פעם ראשונה במקרא בראש מלה: טוב.⁶

משמעותה: טיט (התכנסות פנימית), טוב, טומאה וטהרה, הטיה ועיטוף.

הט' דומה לס' מבחינת היותה כונסת, אוספת, אוגרת וטומנת בחובה הכל. ולכן סל נקרא טנא, ועולה בגימטריה ס'. אך שלא כס' הסגורה מכל צדדיה, פתוחה הט' מלמעלה, והיא משמשת ככלי להכנת טיט. שופכים לתוכה עפר, מלט, יוצקים עליו מים, ומערבין את שני היסודות הללו יחד ומהם נוצר הטיט הנקרא בארמית טינא.

מכאן אנו למדים שבניגוד לאותיות האוריות ושמסוד האש השואפות לעלות כלפי מעלה, מורכבת הט' מיסודות מנוגדים של עפר ומים היורדים מלמעלה למטה, וכך גם נטיית הטיט לשקוע ושישקעו בתוכו.

מכאן המילים הנגזרות מט' באיטום וטשטוש, עיטוף וטיוט, הטמנה והטמעה, טבילה וטביעה.

תכונת הט' לעטוף כטלית, לטייח, לטאטא ולהטמין.

הט' דומה במבטאה לת' והת' משמשת כאחת מאותיות שמה. כשם שהת' שהיא בסוף סדר האותיות מורה על אחרית, כך גם הט' שהיא בגימטריה תשע שהוא סוף המספר, סוף הפרט. מהספרה עשר (מלשון עושר), חוזרות הספרות על עצמן במכפלות שונות.

מפאת היותה בקצה האחדים, וגם מעצם הצטנפותה והיותה בצורה שנראית כמכונסת לתוך עצמה, מורה היא על מידת הענוה. משה רבינו אשר היה העניו מכל האדם אשר על פני האדמה

⁶ בראשית א, ד.

היה נקרא גם 'טוב' וגם 'טוביה'.⁷

האות ט' הראשונה שבתורה כתובה במלת טוב. וכתב רבינו בחיי,⁸ כי לשון טיא סימן הריגה בלשון קדם, שהרי אות ט' רמז למדת הדין.

העמוד הימני של הטית מכופף את ראשו לעומת העמוד השמאלי הזקוף ומקבלו בהכנעה. הוא מטה את ראשו כלפי מטה בצניעות לבל יראוהו גומל חסד ונותן צדקה. ממידת הכרת הטוב לראות הכל בעין טובה. ענוה וצניעות הם אבני יסוד בעבודת האדם.

הט' מסמלת אפוא את הטוב האלוקי המשתלשל ויורד מלמעלה כטל לישראל, וצריך האדם לקבל הכל בטובת עין, והנה טוב זה יצר הטוב, מאד זה יצר הרע, מיתה פורענות יסורים.

עם כל התהליך הכואב והמצער של הפרדות הנפש מהאדם זהו תהליך זיכוכ הנפש, ויש עבירות שאינן מתכפרות אלא במיתה.

בתהליך זה נשאר הגוף טמא, הוא אטום, סתום וחתום במעבה החומר, וחוזר לאדמה שממנה גובל, ומעיב ומחשיך ומסתיר את הרוחני.

הנשמה הטהורה (טהר - צהר) יוצאת ממכלוא גופה וחוזרת ליוצרה.

הדרך להיטהרות היא שהאדם שהוא בדרגת מדבר מוריד עצמו למטה ומקיף את עצמו במים מהדומם, וחוזר לשרשו ולנקודת התחלה חדשה, כאלו יצא זה עתה מרחם אמו לאחר שהיה מוקף שם במים.

לט' נטיה להטות לכאן ולכאן. מצד אחד בט' באב חרב הבית, ומצד שני הוא היום בו נולד המשיח, ובחודש אב עצמו יש יום טוב גדול - ט"ו באב.

מבחינת צלילה האות ט' היא עיצורית, ובהתאם לצלילה נגזרים ממנה המילים: רטט, טלטול, טקטוק, טרטור, וקול תקיעת השופר הנשמע כ-טו טו טו.

ביאור רבינו בחיי

כדי להבין היטב את מהות המושג 'טוב' בעומק לאשורו, יש להקדים את דברי רבנו בחיי על הפסוק בבראשית:⁹ "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד".

"על דרך הפשט הזכיר 'טוב מאד' על הכל, ועד עתה בפרט הנמצאים, שבכל יום הזכיר 'כי טוב' מפני שהכל יותר מעולה מן החלק, והנה הם שלש מעלות: 'כי טוב', 'והנה טוב מאד', ו'טוב'.

ודע והבן שכל מצוי ומצוי שבעולם הוא עומד בכח מצוי אחר, אי אפשר לעמוד בפני עצמו בלתי נמצא אחר, כגון שתאמר הרי שיש בכל העולם מין אחד בלבד והוא חי, אם אין ארץ לא יוכל לעמוד המין החי ההוא בעצמו. או אם יש ארץ, אם אין שם שמים, אי אפשר להתקיים, לפי שעל ידי תנועת השמים מתקיימת הארץ. ואם כן כל העולם הזה וכל מה שהוא עליו, אי אפשר שיתפרק מצוי אחד מאחד, כי כולו נקשר זה בזה, העליון עם התחתון, והכל אחד. כמו שקבלנו המופת במלת 'אחד' שכל המציאות כולה אחד, וכשם שהנברא אחד, כך הבורא אינו אלא אחד.

והא למדת שכל הנמצאים שבעולם הם נקשרים זה בזה, אי אפשר להמצא מצוי שלם בלתי חברו, כמו שאי אפשר שתמצא יד או רגל מתנועעת בפני עצמה בלתי שאר אברי הגוף כמו שהוא שלם, וכבר נקרא האדם אצל חכמי המחקר 'עולם קטן', ונקרא העולם גם כן אצלם 'אדם גדול', לומר

⁷ ראה יבמות נג, ב יבוא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים.

⁸ שמות כ, יד.

⁹ א, לא.

וכן תמצא כזה במשה רבינו עליו השלום, לפי שהיה מצוי שלם בכח, הזכיר בו הכתוב 'כי טוב', שנאמר: ¹¹ 'ותרא אותו כי טוב הוא', וכשיצא שכלו מן הכח אל הפועל הזכיר בו 'מאד', זהו שכתוב: ¹² 'והאיש משה ענו מאד'. טוב - הוא מעלה גדולה מכולן, ואין הטוב האמיתי אלא הקדוש ברוך הוא, שנאמר: ¹³ 'טוב ה' לכל', ומה שכתוב: ¹⁴ 'הודו לה' כי טוב' - פירוש, כי טוב עשה עמנו.

ועל דרך המדרש: ¹⁵ 'והנה טוב' - זה יצר טוב, 'מאד' - זה יצר הרע ומדת פורעניות, שאלמלא יצר הרע לא בנה אדם בית, ולא נשא אשה ולא הוליד בנים ונמצא העולם חרב.

ודרשו עוד: ¹⁶ 'והנה טוב מאד' - זה מות, לפי שהמות סיבה שהדורות מתחדשין ובאים, ועל כן תיקנו בבית האבל לומר 'הטוב והמטיב', ואין ספק כי המות טוב לכוונת ה' יתברך, כי הוא חיים לנפש הצדיק, וכתוב: ¹⁷ 'יקר בעיני ה' המותה לחסידיו', ותוספת הה"א לבאר כי החסידים אין מיתתן על ידי המלאך המשחית כי אם על ידי שכינה הנרמזת בה, כענין תוספת ההי"ן שבענין ירידת יעקב אבינו למצרים, והוא: ¹⁸ 'אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה', רמז לו שתהיה השכינה עמו בירידתו למצרים גם בעליה.

ועל דרך השכל 'והנה טוב מאד', דע כי לשון עשיה נופל על מעשה הטבע, כגון בריאת הגלגלים וכל מה שתחתיהם שהם בכלל הטבע, ועל כן בחתימת מעשה בראשית, שהוא מעשה הטבע, הזכיר לשון 'וירא', שהוא לשון השגחה. והזכיר עמו לשון עשיה, להורות כי הוא יתברך משגיח על הגלגלים וכי הם מעשה ידיו.

והוסיף לך ביאור ברמז כי הגלגלים הם תשעה, כדברי חכמי המחקר, והוא שתמצא במלת 'והנה' שחשבונה (66 בגימטריה) 'גלגל', וזהו גלגל השכל, וביאר גם כן גלגל השכל מניע את גלגל התשיעי הוא הגלגל המקיף, הוא הנקרא ערבות, והגלגל המקיף מניע השמונה גלגלים שבתוכו, וזהו שאמר 'טוב', (הטי"ת רמז לגלגל התשיעי, והוא"ו והבי"ת עולה למנין שמונה), ועל כן חתם העולם הטבעי הזה במלות 'והנה טוב מאד', שפירושם גלגל השכל מניע את הגלגל התשיעי המקיף, והגלגל התשיעי מניע השמונה שבתוכו, ובמלת 'מאד' שהוסיף שחשבונה מ"ה, הענין היה להודיעך שיעור קומת התשעה גלגלים, שכל אחד מהן על דעת חז"ל,¹⁹ עביו חמש מאות שנה, והבן זה".

נמצינו למדים מדבריו שהטוב האמיתי יתייחס רק לבורא הטוב והמטיב, ובהשאלה לדברים נוספים, כמו לעולם הבא שכולו טוב, או למשה רבנו הנקרא 'טוב', שנשמתו היתה מצד הטוב, וכל חפצו ומאוויו היה רק איך להיטיב לזולתו.

ולמדנו מדבריו על הקשר בין המספר תשע לאות זו התשיעית. שהיא מצד אחד סיום ותכלית הכל, ומצד שני התחלה חדשה מעולה יותר. היא נותנת חיים בעולם הזה, ובמאודה מעבירה את האדם מן העולם הזה לעולם הבא. כך שמה שנראה בעינינו כדבר השלילי ביותר שאפשר להעלות

¹⁰ המשך דבריו: וזהו מאמר הנביא (ישעיה מח, יג): 'קורא אני אליהם יעמדו יחדיו', ודרשו חז"ל (חגיגה יב, א): מהו יחדיו? שלא יוצאים אחד מהשני, ועל כן כל מצוי בפני עצמו הוא מצוי בכח, ומזה הזכיר בפרטי הנמצאים שבכל יום ויום 'כי טוב', אבל עם שאר הנמצאים כולם הוא מצוי בפועל, ומזה הזכיר על הכלל 'טוב מאד' לפי שהכל יותר שלם מן החלק.

¹¹ שמות ב, ב.

¹² במדבר יב, ג.

¹³ תהלים קמה, ט.

¹⁴ שם קלו, א.

¹⁵ בראשית רבה ט, ז.

¹⁶ שם, ה.

¹⁷ תהלים קטז, טו.

¹⁸ בראשית מו, ד.

¹⁹ ירושלמי ברכות פ"א ה"א.

על הדעת, את המות, הוא בעצם יותר טוב מטוב, טוב מאד, כי מאפשר לאדם לדעת שלא יחיה כאן לנצח, והיום לעשותם ומחר לקבל שכרם, וכיון שמביא את האדם לשוב לקונו ולחיות חיי נצח, הרי שהוא בעצם טוב מאד.

האות ט' בלוחות

מדוע בלוחות הראשונות נזכרו כל האותיות מלבד האות ט'?

מובא על כך בתלמוד: ²⁰

שאל רבי חנינא בן עגיל את רבי חייא בר אבא, מפני מה בדברות הראשונות לא נאמר בהם 'טוב', ובדברות האחרונות נאמר בהם 'טוב'?

אמר לו עד שאתה שואלני למה נאמר בהם 'טוב', שאלני אם נאמר בהן 'טוב' אם לאו, שאיני יודע אם נאמר בהן 'טוב' אם לאו, ²¹ לכה לך אצל רבי תנחום בר חנילאי, שהיה רגיל אצל רבי יהושע בן לוי שהיה בקי באגדה.

הלך אצלו אמר לו, ממנו לא שמעתי, אלא כך אמר לי שמואל בר נחום, אחי אמו של רב אחא ברבי חנינא, ויש אומרים, אבי אמו של רב אחי ברבי חנינא, הואיל וסופן להשתבר.

ואם סופן להשתבר מה בכך?

אמר רב אשי: חס ושלום פסקה טובה מישראל!

אמר רבי יהושע: הרואה טי"ת בחלומו סימן יפה לו. ²²

²⁰ בבא קמא נד, ב בתרגום לעברית.

²¹ וכתב ה'בן יהודע' איך יתכן שאדם גדול כרבי חייא בר אבא לא היה יודע פסוק של תורה, הידוע לתינוקות של בית רבן? וביאר שיש לשון הטבה שמשמעו תמימות, וחשב שכוונת הכתוב 'למען ייטב לך' לומר שתהיה שלם ומושלם, ובזמן קבלת הלוחות הראשונים הרי כולם נרפאו מהמומים שהיו להם במצרים, ולא היה צורך להזכיר זאת, ובהכרח שמה שכתוב 'ייטב' משמעו מלשון הטבה, ולכן שלחו לרבי תנחום.

²² בבניהו בן יהודע: ט' בחלום עולה מספר יפה, ולזה אמר 'סימן יפה לו'. ועוד נראה לי בסייעתא דשמיא, טי"ת עם הכולל גימטריא ת"ך, כמנין: 'סימן יפה לאדם בחלום', עם הכולל ד' תיבות.

ונראה לי עוד טעם אחר, שיש סימן יפה באות ט', שכתבו המפרשים מספר תשע לא ימוט לעולם, (ששומר על עצמו בכפולותיו), שאם תכפול מספר תשע יהיה י"ח, ואותיות י"ח במספר קטן ט', ואם תכפול י"ח יהיה ל"ו, ואותיות ל"ו במספר קטן ט', ואם תכפול ל"ו יהיה ע"ב, ובמספר קטן ט', ואם תכפול ע"ב יהיה קמ"ד, ובמספר קטן ט', ואם תכפול קמ"ד יהיה רפ"ח, ובמספר קטן י"ח, ואותיות י"ח במספר קטן ט', וחוזר הדבר חלילה, נמצא המספר לא ימוט, כי כל מה שאתה מוסיף כפל חוזר להיות ט'.

ובזה פרשו הטעם שקורין לשם הוי"ה במלוי ההי"ן בשם ב"ן, ואין אומרים נ"ב כמו שאומרים ע"ב ס"ג מ"ה, כי ע"ב ס"ג מ"ה כל אחד ואחד במספר קטן ט', אך אם יאמר נ"ב, לא יהיה במספר קטן ט'. לכך אומרים ב"ן, כי נון של מנצפ"ך במספר קטן ז', ועם ב' הרי ט', עד כאן דבריהם, ולכן הרואה טי"ת בחלומו סימן יפה הוא לו, כי מספר ט' לא ימוט לעולם, ולכן מורים לו בחלום שלא ימוט.

ועוד נראה לי בסייעתא דשמיא, על פי מה שכתב הרב אגוזי יוסף דף פח, שלעתיד כשיבער רוח הטומאה מן הארץ, אז יהיה שמירה מעולה מארבע רוחות, ויהיה העולם כדמות ט' שהוא שלשה דפנות ורביעית טפח, וכמו שכתב בזוהר הקדוש על לוז שאין שולט בה מיתה, מפני שנבראת באות טי"ת, ולפי זה גם זה יהיה טעם נכון למאמר הגמרא, שהרואה טי"ת בחלומו סימן יפה לו.

ולפי זה שמספר התשעה הוא המובחר שבמספרים, לכן מספר רפ"ח ניצוצות אם נחלקהו לתשעיות, יהיה בו ל"ב פעמים תשעה, לרמז שיאירו בהם ל"ב נתיבות חכמה שהיא ספירה תשיעית. ובהו יובן: 'הצדיק אבד ואין איש שם על ל"ב' (ישעיה נז, א), אלו הרפ"ח ניצוצות שהם ל"ב פעמים, הם שייכים לצדיק שהוא אחוז ביסוד, שהוא ספירה תשיעית מלמעלה למטה, והחכמה ספירה תשיעית מלמעלה למטה. וזהו שאמר (שם מ, א): 'דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה', שבנין ירושלים תלוי בתיקון רפ"ח ניצוצות, שהם ל"ב פעמים תשעה. ונראה לרמז עוד, קודם אותיות ל"ב יש אותיות א"ך, שהוא לשון מיעוט, כי אלו הרפ"ח ניצוצות שהם ל"ב תחילתם היה בהם מיעוט, אבל אחר אותיות ל"ב יש אותיות ג"ם שהוא לשון רבוי, רמז שאחריהם יהיו ברבוי וגדלות, כמו שכתוב (איוב ח, ז): 'והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגא מאד'.

מה הטעם? אם נאמר משום שכתוב 'טוב', אמור: 'וטאטאטיה במטאטי השמד'?

- טי"ת אחת אנו אומרים.

- אמור: 'טומאתה בשוליה'?

- טי"ת בי"ת אנו אומרים.

- אמור: 'טבעו בארץ שעריה'?

אלא הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה, שמ'בראשית' עד 'וירא אלהים את האור' - לא כתוב טי"ת.²³

²³ וכתב מהרש"א:

יש לדקדק, כיון שלא הראו לו אלא טי"ת אחת, שהוא הראשי תיבות מ'טומאתה', עדיין לא יצאנו מידי ספק, שמלכתחילה שאמר 'וטאטאטיה' והראה לו טי"ת אחת, שהוא הראשי תיבות ממנו.

ועוד קשה, כשתי"ץ ט' ב' אנו אומרים, אם כן מהראוי לנו לומר שהראו לו כל התיבה שהוא ט"ב מלשון טובה, משהראו לו ב' אותיות מתיבת 'טבעו', שהראו לו מקצת התיבה ולא כולו.

ונראה אחר אשר נעייין בספר קינות, יש דברים בגו ששרף יהויקים אותם, והיו ג' א"ב: 'איכה ישבה', 'איכה יעיב', 'איכה יועם'. הוסיף עליהם ירמיה, 'אני הגבר', ג' א"ב כנגד ג' א"ב, ואם כן מפני מה הקדים 'אני הגבר' ל'איכה יועם' והפסיק בין ג' הראשונות.

והוא מבואר, כי בעונינו נחרב הבית פעמים ביום ט' באב, וניטל מאתנו הטוב הגמור שנקרא על שם 'ההר הטוב הזה', ונשתנה הט' אשר הוא רמז לטוב האמיתי, כמו שכתוב למעלה, מטובה לרעה בב' 'איכה' הראשונים, שהתחיל בראשונה טומאתה' וגו', ובשניה 'טבעו' וגו', יורו על ב' חורבנות שהיו ביום ט' באב דמיון ב' לוחות שנשתברו.

ושמא תאמר פסקה חס ושלום טובה מישראל, על כן הזכיר באיכה השלישי הט' בלשון טוב, 'טובים היו' וגו', כי שם מסיים בגאולה 'תם עונך' וגו' יורה, כי אחר שני החורבנות לא תשתנה הט' עוד כי אם לטוב לנו כל הימים, ויום ט' באב יהפוך לנו לששון ולשמחה לבנין ההר הטוב.

ולזה כששרף יהויקים הג' איכה, חס ושלום פסקה טובה מישראל הנרמז ב'איכה יועם', על כן הוסיף ירמיה למלאות זה והתחיל ב'אני הגבר' בכל הג' טי"ת' בלשון טוב, על שם שיהיו ישראל טוב לשמים ולבריות ולעצמם, והפסיק בו ובין שנים הראשונים, המורים בו על ב' החורבנות ובין האחרונות, המורה אשר לא ישתנה הטוב ולא יבוא רעה, ולזה מלכתחילה הבין המקשה שהראה לו ראשי תיבות מטוב, ולכך הקשה ושמא ראשי תיבות מ'טאטאטיה', ותי"ץ ט' אחת אנו אומרים, שלא הראו לו ראשי תיבות אלא הט' הא', והוא הרמז על הט' הא' מ'איכה יועם' שנאמר בלשון טוב.

והקשו, ושמא לכך הראו לו ט' אחת, שהראו לו חורבן בית ראשון, שהתחיל בו באיכה הראשון 'טומאתה' וגו', ותי"ץ ט' ב' אנו אומרים שהוא מלשון טוב. והקשה, אמור ט' ב' הראו לו חורבן בית שני, שהתחיל בא"ב השני 'טבעו' וגו', ותי"ץ, אלא כמו שחשבנו בתחילה, שלא הראו לו אלא ט' אחת, וכיון שטי"ת אחת הראשונה שבמקרא הוא טוב, ודאי אותה הטי"ת הראו לו, שהיא שהוזכרה בא"ב הג' 'טובים היו' וגו', אשר לא תשתנה עוד לרעה חס ושלום.

והוא כוונת הכתוב שאמר דוד, 'עשה עמי אות לטובה' וגו' זוהי אות הט' שהיא מרמזת בחלום על הטובה עשה וקיים בי, ואמר 'יראו שונאי ויבושו' וגו', על דרך שאמרו בפרק הרואה, 'מעולם לא ראה דוד חלום טוב ואחיתופל לא ראה חלום רע', ולזה אמר אני ודאי לא אראה אותה הט' לטובה, אבל יראו בחלום אותה הט' לי לטובה שונאי, שהוא אחיתופל ושאר שונאיו.

וב'בן יהוידע' הקשה, למה הביא לו פסוק מנביאים, ולא הביא פסוק תורה, כגון 'טמא הוא', או 'וטמא טמא יקרא' (ויקרא יג, מה), או 'טרופ טורף' (בראשית לז, לג).

ותירץ שעלה בדעתו של המקשן, שתיבה שיש ב' טי"ת עדיף יותר, והתירץ תירץ לו להיפך, כיון שהוא ראה ט' אחת. ומה שחזר והקשה לו מ'טומאתה בשוליה', ולא הביא פסוק של 'טמא' מן התורה, או 'טרופ טורף', עלה בדעתו לומר, תיבה הכתובה בפסוק על סדר אלפא ביתא עדיפה לענין זה לתלות החלום בה, מפני שהרואה ראה בחלום אות, ולא ראה תיבה שלימה, ולכן זה החלום, יורה על תיבה הכתובה על סדר אותיות אלפא ביתא, לכך הביא לו פסוקים שהם מסודרים בסדר אותיות אלפא ביתא, ואחר שתירץ לו טי"ת בית אנו אומרים, חזר והביא לו 'טבעו בארץ שעריה', שנאמר על סדר אותיות אלפא ביתא, ולא הביא לו 'טבעו ביים סוף' (שמות טו, ד), האמור בתורה.

או יובן, מה שלא הביא לו פסוק 'טבעו ביים סוף', משום שזה הכתוב לא נאמר בישראל אלא באומות, והרואה הוא ישראל, מסתבר שאין רומזים לו על תיבה האמורה באומות, וכיוצא בזה אמרו, שביום ראש השנה מזכירין במוסף פסוקים שנאמרו על רעת האומות ולא אכפת להם. ומה שאמרו, אלא הואיל ופתח בו הכתוב תחלה לטובה, נראה

ושם בגמרא מובא בהמשך :

ואמר רבי יהושע בן לוי: הרואה הספד בחלומו - חסו עליו מן השמים ופדאוהו. במה דברים אמורים, בכתב.²⁴

לי מן בראשית עד טוב יש ק"ך אותיות בדקדוק, לרמוז בזה על ק"ך צרופי אלקים שהם דין, יתמתקו ויהיו טוב, ולכן אחר ק"ך אותיות נזכר 'טוב'.

²⁴ שהה' במקום ח', שאין חלום בלא דברים בטלים, ואז יהיה חס פד. מהרש"א.

ה'תורת חיים' מבאר היטב את כל העניין, ונביא את כל דבריו בפירושו, כי יש בהם יסוד גדול כללי שחשוב לדעת: שכיון שלא הספד ממש הראוהו, אלא תיבת 'הספד', על כרחך לא לרעה, אלא לטובה הראוהו.

ומה שלא הראוהו הספד בחי"ת, להודיעו שהיה נגזר עליו הספד ממש, אלא שנתבטלה ממנו הגזירה על ידי איזה זכות, ונהפך ההפסד להספד, כי 'לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם', וכל מה שגוזר מתקיים, אלא שהגזירה יש לה פנים, ועל ידי התשובה הקדוש ברוך הוא מהפך הגזירה ומתקן אותה, ועושה מן הרעה טובה. כמו שמובא במדרש, 'ראו כי רעה נגד פניכם' - כוכב אחד ששמו רעה, והוא סימן דם והריגה, וכשחטאו ישראל בעגל ובקש הקדוש ברוך הוא להרגם, אמר משה 'למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם', מיד 'וינחם ה' על הרעה', והפך את הדם לדם מילה, נמצא שהגזירה מתקיימת, אלא שמתקן ומהפך אותה לטוב.

וזהו מה שיסודו חז"ל לומר: 'ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה', ולא תיקנו לומר מעבירין את הגזירה, לפי שהגזירה מתקיימת על כל פנים, אלא שמעביר את הרעה מן הגזירה, ומהפך ועושה מן הרעה טובה. וכאן גם כן, ההפסד ממש שהיה נגזר עליו, הפך הקדוש ברוך הוא, ותיקנו להיות לו לטובה הספד, וזהו שנאמר 'הפכת מספדי למחול לי'.

ונראה שזהו זה שמובא בפרק הרואה, הרואה חלום ואינו יודע מה ראה, יעמוד לפני הכוהנים בשעה שפורסים ידיהם ויאמר כך: רבונו של עולם, אני שלך וחלומותי שלך, חלום חלמתי וכו' אם טובים הם חזקם וכו', ואם צריכים רפואה, רפאם כמי מרה על ידי משה רבינו וכו'. שלכאורה קשה מה שייך רפואה בחלום, אלא לפי שהחלום אחד מששים בבואה, שמודיעין אותו מה שנגזר עליו מן השמים לעשות תשובה, ולפי שגזרתו יתברך מתקיימת על כל פנים, אלא שמהפכה לטובה, לכך יסודו לומר ואם צריכים רפואה רפאם, כי התיקון שהוא יתברך מתקן הגזירה ועושה ממנה פנים חדשות לטובה הוא רפואת החלום.

ואפשר שזהו שנקט כמי מרה על ידי משה רבינו, וכמי יריחו על ידי אלישע, וכחזקיהו מחליו, לפי שרפואתן וטובתן של אלו באה מן הרעה שנהפך הרעה לטובה, שאותו עץ שהשליך משה אל המים, אמרו חז"ל שהרדופני היה, והוא עץ מר, וכן מי יריחו נתרפאו על ידי המלח שהשליך שם אלישע, וידוע כי אדרבה, המלח מקלקל את המים. וכן דבלת תאנים שהניחו על שחין יחזקיהו, שהדבלה קשה לשחין, כך מבקשין על גזירת החלום שירפאהו ה' ויעשה מן הרעה טובה. וזהו גם כן מה שאומרים: 'וכשם שהפכת את קללת בלעם הרשע מקללה לברכה' וכו'. וטעם הענין שהחלום הרע מתבטל ומתהפך לטובה בשעת ברכת כהנים כשאומר, רבונו של עולם, אני שלך וכו' נראה, לפי שהחלום הוא אחד מששים בבואה, וידוע שכל דבר רע בטל בששים, וברכת כהנים כדמות נבואה היא, שהכהן העולה לדוכן לברך את ישראל הרי הוא כמתנבא, שענין הנבואה הוא שמכריז ומשמיע לעם מה שצוהו השם, מגזרת נבי שפתים, אף הכהן מכריז ומשמיע מה שצוהו השם לאמר לישראל הברכות הללו.

ולכן כשם שבשעה שהנביא מתנבא השכינה שורה עליו, ואין הנביא מדבר אלא הקדוש ברוך הוא, אף הכהן בשעה שעולה לדוכן השכינה שורה עליו, שמטעם זה אמרו חכמים זכרונם לברכה שאסור להסתכל בכהנים בשעה שעולין לדוכן, ואין הכהנים מברכין אלא הוא יתברך, כמו שכתוב 'ואני אברכם'. וכיון שהחלום אחד מששים בבואה, לכך מי שרואה חלום רע ורוצה שתתבטל נבואה קטנה אשר ראה בחלומו בששים חלקים נבואה טובה, יעמוד לפני הכוהנים בעת שפורסים ידיהם, ומתנבאים נבואה גמורה, ויפרש חלומו לפני ה' בסוף כל ברכה בשעה שחלה עליו נבואת הכהנים, ויאמר: 'אני שלך וחלומותי שלך' וכו', כדי שתתערב נבואתו הקטנה בתוך נבואה גמורה של הכהנים ותתבטל בששים, ותתהפך להיות ברכה כמו ברכת כהנים. וזהו מה שיש ס' אותיות בברכת כהנים, רמז לחלום רע נבואה קטנה, שמתבטל בששים חלקים נבואה שבברכת כהנים. (עיי' שם עוד בדבריו שטועים הנוהגים לעשות ברכת כהנים רק ביום טוב). ובהמשך:

הרואה טי"ת בחלומו סימן יפה, נראה שבזה מובן מה שבדברות ראשונות כתובין כל אותיות אל"ף בי"ת חוץ מאות טי"ת, שאין לומר שלא הזדמנה בהם אות טי"ת כי אם 'למען ייטב לך' בדברות אחרונות, ובראשונות לא צריך לכתוב טוב, שהרי באחרונות מפרש הפסוק הטעם של שבת ואמר 'ויוציאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן' וגומר, ובראשונות השמיט הכתוב טעם זה, וכתב לנו טעם אחר שאין בו אות טי"ת, אלא משום שאות טי"ת לחוד רמז על הטובה, שהרי הרואה טי"ת בחלומו סימן יפה לו, ולכן השמיט הכתוב אות טי"ת מדברות ראשונות, כיון שסופו להשתבר, וחס ושלום פסקה טובה מישראל, ובזה מובן גם כן מה שנקט דבר זה של רבי יהושע כאן.

וכתב שם בניהו בן יהוידע, הקשה עליו מהרש"א ז"ל, היה צריך שיראוהו חספד, ולמה הראוהו אות שצריך לחלפו. ונראה לי בסייעתא דשמיא דאם יראוהו חספד, זה פתרונו ידוע לו שהוא לטובה, ואז הוא שמח תכף בראיתו, ואמר רז"ל, חלום טוב - דיו שמחתו, לכך הראוהו לו הספד, שודאי הוא יצטער ממנו, וילך אצל חכם לפתרו לו, ואחר שנתעצב יפתרהו החכם לטובה, שיחליף אות ה' באות ח', ואז יתקיים לטובה, הן מצד פתרון החכם, והן מצד שנתעצב תחלה בראיתו.

מדברי הגמרא הללו נמצינו למדים כלל עצום ומפתח להבנת המשמעות של כל אות ואות, שהוא דרך הפעם הראשונה בה היא מוזכרת בתורה, ועל פי המשמעות שם כך תתפרש בכל מקום.

וכתב בעל ה'בני יששכר' בספרו 'אגרא דכלא'²⁵ חידוש עצום על דברי הגמרא הללו:

הנה תמוה הדבר, הלא כמה וכמה רובן של האותיות פותח בהן בתורה בדבר טוב, זולת ח"ך שפותח בהן בתיבת חש"ך, ואותיות דז"ס שאינם בפרשה זו.

ונראה לי שהנה אותיות י"ב פשוטות,²⁶ הלא המה, הו"ז חט"י לנ"ס עצ"ק, המה מולכים ב"ב חדשי השנה, כמבואר בספר יצירה, ואות ט' הוא בחודש מנחם.

והיה מקום לומר שזה אינו סימן יפה, ובא להשמיענו שגם זה סימן יפה, כיון שהתורה פתחה בו לטובה מורה לטובה, וגם בחודש מנחם היא לטובה, שנטלו ישראל גזר דין,²⁷ רק שהטובה אינה ניכרת והיא מהטוב הגנוז, הבן הדבר!

ולפי זה נראה לי הוא הדין הרואה אותן אותיות שפתחה בהן התורה בדבר טוב, רק משמיענו באות ט' מעלה יתירה.

ועוד אומר לך הנראה לעניות דעתי, מה שאמר 'הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה, שמבראשית עד' כו', היינו מבראשית עד אות ט' שבתבת טו"ב, הנה אות הט' הוא אות קכ"א מהתחלת התורה.

והוא הטוב בכפלו, היינו ט' פעמים ט', ו' פעמים ו', ב' פעמים ב', סך הכל בגימטריא קכ"א.

והנה הכפל יורה התחברות **הטוב לטובה**, 'היטיבה ה' לטובים'²⁸ ואז נתגלה פעולת הטוב הגנוז, על כן דוקא הרואה אות ט' סימן יפה לו. ותבין לפי הנזכר למעלה גם כן ו"ה פעמים ו"ה גימטריא קכ"א, הבן הדבר היטב!

ועוד אומר לך, ידוע ב' צינורות הם ביסוד **צדיק**, צינור הימיני להשפעת הטוב הגנוז הוא אות ט', והשמאלי לדחות המותרות אל החיצונים הוא אות ח'. ולזה אות ח' הראשון שבתורה **חשך**, מה שאין כן אות ט' הראשון הוא **טוב**. והנה הרואה אות ט' בלא אות ח' סימן יפה לו, דיוורה שכבר נדחו החיצונים ואין להם יניקה ונשאר רק טוב.

מהתחלת התורה עד תיבת **טוב**,²⁹ ל"ב תיבות, ואחר כך **טו"ב**, רמז אל ל"ב טו"ב שבחר רבי אלעזר בן ערך במדה זו, ואמר להם רבי יוחנן בן זכאי, 'בכלל דבריו דבריכם',³⁰ הנה נרמז הדבר בתורה קודם לתיבת **טוב** ל"ב תיבות".

המסר ממגילת איכה

כשנתבונן באות ט' שבסדר האלף בית במגילת איכה נמצא רמז ועידוד גדול לנחמה.

בפרק הראשון היא מופיעה במילה שלילית: 'טומאתה בשוליה', בפרק השני גם כן בפסוק: 'טבעו

ועוד נראה לי בסייעתא דשמיא, שהראו לו אות ה', בתמורת אות ח', רמזו לו שיעשה לעצמו חליפין ותמורה בתרנגול, כדרך שעושיין בליל ערב כיפור, ואומרים: 'זה חליפתך, תמורתך כפרתך'.

או גם כן הראו לו אות ה' במקום ח', שיהיה בזה צירוף הם, שהוא לשון שתיקה, שישתוק ולא יספר חלומו לכמה בני אדם, כי אם בעבור הפתרון דוקא. ומה שהקפיד שיהיה המראה בכתיבה, משום שאות ה' בכתיבה היא אותיות ד"ו, ותצרף אותה עם סמ"ך של הספד יהיה סוד, ונשאר פד, שהוא פדיון שפדאוהו מגזרת שבעים דינים, שהם מספר סו"ד.

²⁵ יח, א.

²⁶ ספר יצירה מחלק את האותיות לשלוש קבוצות, שלוש האותיות **אמ"ש** – הן אותיות היסוד שבהן אויר מים ואש, ושבע האותיות **בג"ד כפר"ת** הן האותיות הכפולות, עם דגש קל וכלי דגש. ושאר האותיות נקראות פשוטות.

²⁷ ויק"ר יא, ז.

²⁸ תהלים קכה, ד.

²⁹ בראשית א, ד.

³⁰ אבות ב, ט.

בארץ שעריה', (ושם הט' זעירא) ובהן רמז לשני בתי המקדש שהיו.

ואילו בפרק השלישי שבו כל אות מופיעה ג' פעמים שלוש פעמים נאמר 'טוב':

(כה) "טוב ה' לקנו לנפש תדרך שנו.

(כו) טוב ויחיל ודומם לתשועת ה'.

(כז) טוב לגבר פי ישא על בנעוריו".

והפרק הרביעי הגדיל לעשות שבו באות ט' מופיעה המילה 'טובים', כלומר, הטוב בריבוי.

כך שממצב קשה של טומאה וטביעת השערים יוצאים למצב טוב של בניין הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו בקרוב.

נביא כאן מדברי הזוהר³¹ על מהות האות ט' ומה שקרה עמה בעת הבריאה, והקשר שלה עם העיר לוז, המקום היחיד בעולם שלא מתים בו, בהקדמת רקע לתולדות עיר מופלאה זו.

העיר לוז והאות ט' שמעליה

נאמר בספר שופטים:³²

"ויעלו בית יוסף גם הם בית אל וה' עמם. ויתירו בית יוסף בבית אל וישם העיר לפנים לוז. ויראו השמרים איש יוצא מן העיר ויאמרו לו הרגנו נא את מבוא העיר ועשינו עמך חסד. ויראם את מבוא העיר ויפכו את העיר לפי חרב ואת האיש ואת כל משפחתו שלחו. וילך האיש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז הוא שמה עד היום הזה".

העיר לוז נפלה בחלקו וגורלו של שבט יוסף, וכאשר יהושע חילק את הארץ, לא מצאו את מבוא העיר, מפני שהיו נכנסים לעיר דרך אילן לוז, הוא עץ השקדיה, ומשם למערה נסתרת המגיעה לעיר.

בני יוסף העמידו שומרים לראות איש היוצא מן העיר, וכשגילו אדם אחד שיצא משם, אמרו לו שיראם את מבוא העיר ויעשו עמו חסד. לאחר שהראם את מבוא העיר, הרגו את כל תושביה, ואותו ומשפחתו שלחו לנפשם. האיש הזה הלך לארץ החתים,³³ ובנה שם עיר וקרא לה לוז, הוא שמה עד היום הזה.

ואמרו בתלמוד:³⁴ היא לוז שצובעין בה תכלת,³⁵ היא לוז שבא סנחריב ולא בבלה, נבוכדנצר - ולא החריבה, ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה, אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן, יוצאין חוץ לחומה והן מתים.³⁶

הזוהר מבאר את ההבדל בין מעלת הנפטרים בארץ לנפטרים מחוצה לה, שבחוץ לארץ שולט המלאך המחבל מלאך המות, ואילו בארץ ישראל מתים על ידי המלאך גבריאל שהוא מלאך של

³¹ פרשת תרומה מדף קנא, ב.

³² א, כב-כו.

³³ אינה ארץ החתים משבע אומות. רד"ק. ומהזוהר בהמשך משמע שאינה בארץ ישראל.

³⁴ סוטה מו, ב.

³⁵ גם התכלת קשורה לאותו רעיון, שהיא מלשון תכלית, והזוהר שם ממשיך וכותב שכל הגונים שרואים בחלום הם טובים חוץ מהתכלת, כי היא סוד המלכות וכסא דין לידן בו את כל הנשמות אם יחיה האדם או ימות. ומה שיש לשים פתיל תכלת בציצית הוא לאותה מטרה, שבשעה שאדם רואה את התכלת המורה על הדין, נזכר האדם מחמת יראה לעשות רצון קונו, כעין נחש הנחשת, שבשעה שהיו רואים אותו היו יראים ושומרים עצמם ומיד מתרפאים. ומי גרם לכך הנחש שהוא סוד הרצועה שהסתכלו בה, וכך גם בתכלת שבציצית רואים אותה ונזכרים בכל המצוות, ולכן היתה תכלת גם במשכן, שהוא סוד המלכות שבה ענין היראה.

³⁶ ולכל אדם יש מקום מסויים שנגזר עליו ששם ימות, כמבואר בירושלמי כלאים ט, ג וראה ב'מעשיות התלמוד' ח"ב ירושלמי זרעים כלאים מעשה י' ו'אין מידי מציל', על סופרי שלמה המלך ושני בניו של רבי ראובן.

רחמים. ורק משה אהרן ומרים שנפטרו בחוץ לארץ היה זה על ידי הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו.

וארבעת הזוגות הקבורים במערת המכפלה נקראים 'ישני חברון', שלא שלטה בהם מיתה, וכתוב בהם רק גויעה, ועומדים בקיומם בגופם, ויודעים נסתרות וסודות יותר משאר בני אדם, וטמונים בפתח גן עדן שבמערת המכפלה ונקראים 'שוכני עפר'.

ויש מקום בישוב העולם שלא שולט שם מלאך המות ואין לו רשות להכנס שם, והדרים שם אינם מתים עד שיוצאים מחוץ לעיר. וכשמגיע עת פקודתו של כל אדם, מסבכים סיבות שיצא מחוץ לעיר וימות שם.

שואל הזוהר, מדוע לא שולט שם מלאך המות, אם מחמת גודל הקדושה שיש שם, הרי אין מקום קדוש בכל העולם כמו בארץ ישראל, ואפילו שאינה עומדת ברשות הסטרא אחרא, בכל זאת מתים שם, כי קליפת המות השולטת בחטאו של אדם הראשון עוד לא נתקנה.

ואם תאמר מחמת הזכות של אותו אדם שבנה אותה, בזכות שהראה לבני יוסף את מבוא העיר זכה שידחה המות מהמקום ההוא, הרי כמה בני אדם היו שזכותם יותר משלו ולא זכו שיסתלק מהם מלאך המות, וכל שכן שאין יכולים לדחותו מאחרים.

אמר רבי יצחק לרבי יוסי, אני לא שמעתי הסבר בדבר ואיני רוצה לומר סברות מדעתי.

באו ושאלו את רבי שמעון, אמר להם שהקדוש ברוך הוא אינו רוצה שימות במקום שהוא אדם לעולם, ואינו מחמת קדושת יושבי הארץ אלא מחמת מעלת המקום, ולכן גם אדם שאינו ראוי מצד עצמו לא ימות שם. וזה לא מחמת זכות בונה העיר, אלא שזכותו גרמה שיזדמן לו לבנות את העיר בדיוק באותו מקום שיש בו סגולה מיום שנברא העולם שלא ימותו שם.

ויש כאן סודי סודות למסתכלים בסוד החכמה. שכאשר ברא הקדוש ברוך הוא את העולם ברא אותו בסוד האותיות, כלומר, בצורות הרוחניות של כ"ב האותיות שהיו כלולות באות ב', ואחר כך יצאו כל האותיות מאות ב' בדרך תשר"ק מהסוף להתחלה באור חוזר, והמציא הקדוש ברוך הוא על ידם את כל המציאות,³⁷ והאותיות התגלגלו בדרך הצירוף, שכל אות התגלגלה והצטרפה בכמה מיני צירופי אלפא ביתות, ומאותם הצירופים נבראו מיני הנמצאים בכח חקיקת שם הוי"ה הקדוש שבו כלולות העשר ספירות, ואחר שנברא העולם, התגלגלו עוד וסובכו את העולם לבריאת צרכי העולם.

וכשנגלה ונתפשט העולם, ונבראו בו כל צרכיו, היו האותיות מסתובבות לברוא עוד בריות שונות בתוך העולם, וכשהגיעה הבריאה לאות י', אמר הקדוש ברוך הוא שיסתיים באות י' שהיא האות הראשונה משם הוי"ה הכוללת את כל השם, שהיא הנקודה האמצעית של י"ב האותיות הפשוטות, כי הן האותיות למפרע: ה ו ז ח ט י ל נ ס ע צ ק. שג' האותיות אמ"ש הם סוד הג' ראשונות, ושבע האותיות בג"ד כפר"ת הם סוד השבע תחתונות, ע"ה, ש"ה, פ"ו, וז'. ונשאר ט ח ז ה שלא פעלו כלום בבריאת העולם, לכן נשארה האות ט' תלויה באויר העולם, כי לא ניתן לה רשות להתפשט יותר ולבנות עוד שום דבר, כיון שאמר הקדוש ברוך הוא שתסתיים הבריאה באות י'.

נשארה אות ט' לבדה תלויה באויר, וקרה מקרה מקומה באויר העולם כנגד המקום שנבנה שם אחר כך העיר לוז, והאות ט' מאירה חיים כי היא סוד היסוד (הספירה התשיעית מלמעלה) המשפיע לעולם, ולכן אמרו 'הרואה ט' בחלום סימן יפה הוא לו', וחיים מתוקנים לו, לפי שאות ט' היתה תלויה על אותו מקום ההוא, לכן המות לא שולט בו.

ואחר כך כשרצה הקדוש ברוך הוא לקיים את העולם, מפני שהיה מתמוטט לפי שנברא בדין, זרק צרור אחד בתוך המים, כלומר, השפיע כח המלכות הנקראת צרור, כי צרורה וקשורה עם מימי

³⁷ ראה הקדמת הזוהר.

החסד, שהיתה חקוקה בסוד שם בן ע"ב אותיות, שהוא סוד החס"ד, ומשם התחיל אותו הצרור ללכת ולא מצא מקום שיתקיים בו רק בארץ הקדושה, ומימי החסד היו הולכים אחריו עד שהגיע כח המלכות לנקודת הארץ שהיא תחת המזבח, ושם במרכז הכדור נשקע הצרור, ועל ידי זה נתקיים כל העולם.

ולמה לא נבנה בית המקדש באותו מקום ששורה בו מידת החיים לתת חיים ליושביו, כי שם שורה אות אחת בלבד ואילו בבית המקדש כל האותיות שורות, כי משם הושתת העולם ויש בו רוחניות כל האותיות, ובכל כ"ב האותיות נברא בית המקדש בלבד כעין כל העולם.

וטעם נוסף, מדוע לא נבנה בית המקדש במקום האות ט', כי ארץ ישראל נותנת חיי העולם הבא, וכפרה לכל יושביה על ידי שמקיימים בה את התורה ומצוותיה, ואלו העיר לזו שנבנתה תחת האות ט' בלבד אינה כן, כי אין שם קדושת המקום, אלא נותנת חיים גשמיים ליושבי המקום ההוא בעולם הזה, ולפעמים היא סיבה לאבד את חיי העולם הבא על ידי שאוכלים שכרם בגשמי, ובית המקדש הפוך משם, לפי שחלקם של ישראל הוא בעולם הבא ולא בעולם הזה, ועל כן בית המקדש קיים לכפר עוונות ולזכות את ישראל לעולם הבא.

בוא וראה כי האות ט' היא הארת החיים בכל מקום, אפילו בחוץ לארץ, ועל כן פתח בה הכתוב 'כי טוב' שנאמר: 'וירא אלהים את האור כי טוב'. וזו האות הראשונה שבתורה, ומאות זו התלויה למעלה מהעיר לזו, בורח מלאך המשחית ואינו מתרחק הרבה משם אלא שלא ניתן לו רשות ליכנס שם, ומסבב את כל האויר שכנגד האות ט'.

והאות ט' שונה מהאות ק' המורה על הס"מ מלאך המשחית, שהוא הנחש בעל לשון הרע, ולכן האות ק' אינה מתיישבת בשום מקום בעולם, והסימן לכך, 'איש לשון בל יכון בארץ',³⁸ שאין לו מקום ישוב בארץ, אלא נברא לו מקום לשוטט בו בצפון העולם במקום חורבה ומדורי הצד האחר.

והאות ט' מתיישבת בכל מקום, אפילו בחוץ לארץ, ונתקנה להתיישב כראוי, ופעלה בלזו כל פעולתה לתת חיים ליושבי המקום ההוא, לכן בכל מקום שהיא שם, אין מקום לאות ק' המורה על נחש הממית – להתיישב בו. והק' נתגלגלה ותלויה כנגד מקום הגיהנם התחתון שבארץ השפלה הזו.

וכתוב בספרו של רב המנונא סבא כי מלבד האות ק' בגיהנם, תלויות גם האותיות ח' וט' המורות על חטא. ולכן לא היו כתובות בשמות השבטים שעל אבני השהם. אבל במקום בית המקדש נמצאות כל האותיות, וגם אלו בצירוף כמה שמות, כדי להחיות את הנשמה לעולם הבא ולא את הגוף בעולם הזה, והיו מצורפות בסודות החקוקים של שמות הקודש, וקשורים ומרוקמים על בית המקדש, כלומר, נמשכים מלמעלה בבנינו רוחניות הספירות, וכל העולם מעלה ומטה בסוד רוחניות האותיות, מוגבלים וחקוקים ונמשכים על כל מקום וכל לשכה בבית המקדש.

ועוד, האותיות ח' וט' מורות על חיים טובים בעולם הזה, וכתוב:³⁹ 'ונשא אהרן את שמותם לפני ה' לזכרון' – לזכרון טובת העולם הבא, ולא היה נושאם לזכרון לטובת וחיי העולם הזה, לכן לא היתה בהם האותיות ח' וט', לרמז שאינם דוחים את היסורים מעליהם, כי אין ראוי למאוס מוסר ה' ולא לקוץ בתוכחתו. עד כאן דברי הזוהר הקדוש.

נשים לב שהמועד היחידי מכל המועדים שחל בתאריך של ט' לחודש הוא תשעה באב, כי נקבע מראש שיתהפך מת' של תשעה באב, המורה על אחרית וכליון, לט' באב, לטובה וברכה בחודש שיהיה אב לכל המועדים.

³⁸ תהלים קמ, יב.

³⁹ שמות כח, יב.

בספר 'סימנא דחיי' לגאון רבי חיים פלאג'י כתב:⁴⁰

אות ט' תמונתה (כצורת האותיות) כ"ז. ואמרו בזוהר הקדוש,⁴¹ אות ט'ית מתיישבת בכל מקום ונתקנה להתיישב. ונראה לומר, כי אות ט'ית אות לטובה, כמו שאמרו שם בזוהר הקדוש, שהיא סימן טוב ואור החיים וכו'.

והיינו, כי היא רמז לתורה, כי התורה עשרים ושבע אותיות, וגם התורה נקראת 'טוב', כמו שאמרו רבותינו ז"ל, 'ואין טוב אלא תורה',⁴² גם על ידי התורה זוכה לחיים, ככתוב:⁴³ 'כי הוא חייך ואורך ימריך' וכו' יע"ש. וגם העולם מתיישב על ידי התורה, כמו שאמרו ז"ל על פסוק:⁴⁴ 'ארץ יראה ושקטה'.⁴⁵

אות ט' נתלה על מדינת לוז, עיין 'משא חיים',⁴⁶ לענין השמיעה. וזה רמז הכתוב:⁴⁷ 'שמעו ותחי נפשכם', כמו הדרים בלוז דאינו פוגע בהם מיתה.

ובספר 'קרבן המנחה'⁴⁸ כתב: ויש לומר על דרך אגדה, אילו היה כתוב 'טוב' בראשונות, היה נראה שמדובר בטובת העולם הבא, ואינו כן, שאלמלא לא חטאו לא היו מביאים, כמובא בפרק ראשון של עבודה זרה,⁴⁹ ואם כן יפה מבטיח לו בראשונות בטובת העולם הזה אריכות ימים כמשמעו, אבל חבלתם מעשיכם, 'אכן כאדם תמותון',⁵⁰ ולכן באחרונות צריך להבטיח בטובת העולם הבא ולומר טוב. וסמך לזה ממה שאמרו 'הרואה טית בחלום סימן יפה לו', משום שכתב באור 'כי טוב', והיינו אור של ששת ימי בראשית שגנוז לעתיד לבוא, אם כן הטוב הוא לעתיד לבוא בעולם הבא. עד כאן דבריו.

ט - יסוד

כתב בספר 'תולדות יעקב יוסף':⁵¹

וכתב האלקי מוהר"ם קורדוורי, לכן זב גימטריא ט', שפגם בצדיק מדה תשיעי.

70 פסוקים בלבד בכל המקרא פותחים באות ט

במקרא כולו יש רק שבעים פסוקים הפותחים באות ט'. המספר שבעים מסמל שלימות המלכות. כי כאמור, האות ט' שייכת למידת היסוד המריק בה טובה וברכה, ואז היא בשלימות כציון וירושלים. ואולם שני פסוקים בלבד בכל המקרא פותחים ומסיימים באות ט'. והדבר מפליא שתוכנם דומה, והם מדברי אב ובנו, דוד ושלמה. פסוק בתהלים ופסוק במשלי.

בתהלים:

"טוב איש חונן ומלון יכלל דבריו במשפט".⁵²

⁴⁰ במערכת טית, אותיות כד-כו.

⁴¹ פרשת תרומה קנב, א. שהובא למעלה.

⁴² אבות ו, ג.

⁴³ דברים ל, כ.

⁴⁴ תהלים עו, ט.

⁴⁵ עיין שבת פח, א.

⁴⁶ כד, א.

⁴⁷ ישעיה נה, ג.

⁴⁸ סימן קמה.

⁴⁹ ה, א.

⁵⁰ תהלים פב, ז.

⁵¹ פרשת נשא - אות יב.

⁵² קיב, ה. וזה תוכן דברי הזוהר חלק א דף ס, א:

ובמשלי:

”טוב מעט בצדקה מרב תבואות בלא משפט”.⁵³

ובפירושי סידור התפילה לרוקח:⁵⁴

”בתקע שופר - אחד, בנבל - ב', וכנור - ג', בתוף - ד', ומחול - ה', במינים - ו', ועוגב - ז', שמע - ח', תרועה - ט', כנגדם ט' ברכות בראש השנה, לכך פסוק זה מתחיל בט' ומסיים בט', 'טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט'.

כל דבר שהוא ראש - ט', ראש השנה - ט' ברכות, ראש לו' סדרים - ט' ברכות,⁵⁵ וכן ט' פרקים,⁵⁶ בראש האדם - ט' אברים,⁵⁷ ראש לדברות - אנכי ט' תיבות,⁵⁸ כנגדם ט' פעמים - תורת ה' תמימה”.⁵⁹

וכן 85 פעמים מתחיל במקרא פסוק באות צ', וכמו באות ט' רק שנים מהם מסיימים גם הם באותה האות, והם:

בישעיהו:⁶⁰

”צֹחָה עַל הַיַּיִן בַּחֲצוֹת עֶרְבָה כֹּל שְׂמֵחָה גְלָה מְשׁוֹשׁ הָאָרֶץ”.

ובמשלי:⁶¹

”צַדִּיק לְעוֹלָם בַּל יִמּוּט וּרְשָׁעִים לֹא יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ”.

לא טוב היות האדם לבדו

נאמר בתורה: ”וּמַעַץ הַדָּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכַלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת. וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הֵיטֵב הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֶזְרָא כְּנֶגְדּוֹ”.⁶²

בפסוק הראשון מוזכר במפורש הניגוד בין טוב לרע.

אולם בפסוק השני לא כתוב שהיות האדם לבדו הוא רע, אלא שהוא 'לא טוב'. ויש להבין אם הרע הוא היפוכו של הטוב מדוע לא מוזכר במפורש שרע להיות לבד.

כמו כן יש להבין, וכי אפשר להכליל ולומר שתמיד לא טוב שהאדם לבד, הרי ישנם הרבה מצבים

⁵³ אלה תולדות נח - רבי יהודה פתח, 'טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט', 'טוב איש' - זה הקדוש ברוך הוא, הנקרא 'טוב', כמו שכתוב (שם קמה, ט): 'טוב ה' לכל'...

⁵⁴ דבר אחר, 'טוב איש' - זה צדיק, שכתוב (ישעיה ג, י): 'אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו', רבי יוסי אמר, זה נח, שכתוב: 'נח איש צדיק', רבי יצחק אמר, זה השבח של שבת שבו פתח טוב, שכתוב (תהלים צב, ב): 'טוב להודות לה', רבי חייא אמר, הכל אחד, וכולם דבר אחד אמרו, וזה עושה תולדות בעולם, תולדות של העולם מי הם? אלו נשמות הצדיקים, שהם רצון מעשיו של הקדוש ברוך הוא. עיין שם עוד בהמשך.

⁵⁵ טז, ח.

⁵⁶ [קלד] שופרות עמוד תרפב.

⁵⁷ צריך ביאור כוונתו.

⁵⁸ שבמסכת הראשונה - מסכת ברכות - תשעה פרקים.

⁵⁹ שתי עינים, שתי אזניים, שתי נחירים, הפה והלשון והמח. ואם האף נחשב לאחד, אולי מחשיב את המוח לשנים, אונה ימנית ואונה שמאלית.

⁶⁰ שמות כ, ב: 'אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים". תשע תיבות פסוק.

⁶¹ צריך ביאור כוונתו, כי הצירוף תורת ה' לבד, יש במקרא אחת עשרה פעמים. ובהערות שם נרשם צריך כאן תיקון.

⁶² כד, יא.

⁶³ י, ל-לא.

⁶⁴ בראשית ב יז-יח.

שעדיף שהאדם יהיה לבד, והרבה נהנים ומאושרים יותר לחיות לבד מאשר עם בת זוג. אמנם נראה כי המושג 'טוב' הוא מושג מותחם ומוגדר, ונוכל לומר על אדם בודד שנח לו יותר מצב זה, רצוי ומצויין יותר, אך לא נוכל להגדירו כ'טוב'. כדי להבין זאת היטב ננסה להעמיק במשמעות המונח 'טוב' ובהקדים לכך נפרק את משמעות האותיות מהן מורכבת תיבה זו. האות ט' מציינת את חומר הטיט כמו שאמרו רז"ל,⁶³ אל תקרי טית אלא טיט. האות ו' מורה על תוספת וקיום, והאות ב' מורה על בית קיבול ובית כפשוטו. זהו ברובד הפשט, ואמנם בתורת הסוד נמצא ניתוח מעמיק יותר של המילה. שם נבדוק מה מקורה של האות בספירות ובתואר צורתה. בספרות הקבלה האות ט' מורה על ספירת היסוד, הספירה התשיעית מהכתר.

צורתה מורה על זכר ונקבה, צידה הימני נראה כאות נ' של נקבה, וצידה השמאלי נראה כאות ז' של זכר.⁶⁴

גם המילה 'טוב' לעיתים מסווגת כ'יסוד', וכמו הפסוק:⁶⁵ "אִמְרוּ צְדִיק פִּי טוֹב פִּי פְרִי מַעַלְלֵיהֶם יֵאָכְלוּ". וצדיק רומז ליסוד. כך ש'טוב' מתקשר ליסוד בשלשה דרכים: א. כתיבי מה'כתר', ב. כשני מ'מלכות', ג. כשני מ'חסד'.⁶⁶ ולעיתים מילה זו מסווגת כ'מלכות'.⁶⁷

גם השילוב של צמד המילים: 'טוב ירושלים', מצייין ליסוד ומלכות.⁶⁸

והמילים: טובה, טבור, טבעת, טנא וטיפה, תמיד רומזות למלכות.⁶⁹

נראה שמושם כך מצויין תמיד הקשר הזוגי בין איש לאשה כדבר טוב, כאמור 'לא טוב היות האדם לבדו', 'מצא אשה מצא טוב',⁷⁰ ואמרו בתלמוד:⁷¹ השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה.

חומר הגלם של האות ט' הוא הטיט אשר מצד עצמו לבדו רומז לקליפות.⁷²

את גוף האדם גיבל הקדוש ברוך הוא מן הטיט והגוף משכן הנשמה כשם שהקליפה משכן הפרי,

⁶³ א"ב דרבי עקיבא בהמ"ד ג 30.

⁶⁴ ערכי הכינויים בשם עמק המלך שער ששועי המלך אות ט'.

⁶⁵ ישעיה ג, י.

⁶⁶ לשון חכמים דף כד.

⁶⁷ ראה מדרש תלפיות בשם החייט ענף כנויי המידות. ועיין עוד בפרדס שער כג שדוד היה נקרא 'טוב רואי'.

⁶⁸ מגיד מישרים דף 74.

⁶⁹ ראה אור נערב סא-סב והפרדס שער כג, וכאמור באסתר ח, ה: 'וטובה אני בעיניו'.

⁷⁰ משלי יח, כב.

⁷¹ יבמות סא, ב ובמהרש"א שם: אע"פ שיש לו לאדם כמה בנים כו' שנאמר לא טוב היות האדם לבדו כו'. וכה"ג אמרי' לקמן מהאי קרא השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה והכוונה מהידוע דטוב הנאמר בכל מעשה בראשית הוא הרצון והקיום לפניו ית' ולכך אמר באדם לא טוב היות אדם לבדו כי בלבדו לא יקיים בלי בת זוגו קיום המין והוא שרוי בלא טובה.

ובניהו בן יהודע:

ואומר בלא טובה, קשא היינו ברכה, היינו טובה, וכבר אמר בלא ברכה.

ונראה לי שיש לו עושר שהוא ברכה, אך אינו יכול ליהנות ממנו, כי בטנו תמיד מקולקלת ומזגו חלוש, שאינו יכול לאכול בשר שמן וטוב, כי אם מעט ארו רך שקורין שורב"א, והוא רואה בביתו שלחן ערוך מלא מיני תבשילים שמנים וטובים, והוא אינו יכול ליהנות מהם מחמת קלקול האצטומכא שלו, ולזה קאמר שרוי בלא טובה.

והנה זה תלוי באשה, שאם יש אשה משמשתו ומשגחת על בריאות גופו, הן בשינתו הן באכילתו, לא יבא לידי חולי כדי שלא יהנה מן מיני מאכלים ומשקים. או אם יש לו אשה, כל מאכל שיביא לביתו תשגיח על תיקונו ובישולו שאז יהנה ממנו, וזהו טובה - הנאת גופו ממאכל ומשקה, מה שאין כן אם אין לו אשה, אפילו שהוא קונה בשר ואורז וכמה מיני מאכל אינו מתענג בהם, כי יצא בישולם מקולקל, פעם חמוץ, פעם שרוף, פעם מעושן, פעם נשפך, פעם קר, וכיוצא מדברים אלו המתהווים מחסרון ההשגחה והשמירה.

⁷² ראה יהל אור הקסה"ז יא, ב.

עוטפת אותו ושומרת עליו.

כשם שלהגיע לפרי יש לעבור דרך הקליפה קודם כך האדם מגיע לטוב האמיתי רק לאחר התמודדות מול היצר הטוב מצד אחד שהוא טוב, ומצד שני מול יצר הרע הנקרא בתורה 'טוב מאד'.

האתגר מול היצר הרע הוא להתגבר עליו ובכך להיות מחוסן יותר ויכול להגיע למעלה מדרגת מלאך העומד תמיד במצב סטטי. הטובה האמיתית שהטיב הבורא עם ברואיו היא בכך שלא יקבלו שכרם אלא לאחר עמל ויגיעה, ובכך לא יהיו אוכלי לחם חסד, נהמא דכיסופא, ולכן היצר הרע הוא טוב מאד.

כך גם ענין שבירת הלוחות הראשונים שלא נזכרה בהם האות ט' וחרבן בית ראשון ושני אשר יתבררו לבסוף כדבר טוב אמיתי, כי אפשרו להגיע לעולם מתוקן וברור יותר בדרך של עבודה עצמית מצד האדם באיתערותא דלתתא, בהתעוררות מלמטה, דבר שלא היה מגיע אליו אילמלי השבר והחרבן.

פעולת כיבוי הנרות בבית המקדש נקראת בשם **הטבת הנרות**.

גם פעולת כיבוי בשבת נחשבת למלאכה כאשר היא נעשית בדרך של תיקון ולא בדרך של קלקול, כמו הכנת פחמים מפני שהיא לצורך הדלקה חוזרת טובה יותר.

הווה אומר הכיבוי והחושך הנגרם בעקבות כיבוי, טובים להדלקה חדשה טובה יותר, בבחינת סתירת זקנים בנין.

מהתכונה החיובית של הטיט שהוא מדביק וטופל יחד. הטיט נדבק על הקיר ומתמזג עמו עד שהופך להיות חלק ממנו.

לטיט ה'ט' אם כן משמעות של קישור ומיזוג שני גופים של זכר ונקבה הנהיים לבשר אחד בדמותו של הולד הנוצר מהם וכלול משניהם. ולכן המנהג הוא לקדש בטבעת. וכן אמרו: ⁷³ טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו. טוב לשבת בשני גופים, טן – גוף, טינא – טיט. מלשבת לבד כאלמנה.

האות ט' הממזגת בקרבה זכר ונקבה יחד בצירוף האות ב המורה על בית אשר בונים יחדיו הם מביאים את האושר בבניית בית בישראל, אשר השכינה נמצאת בו. איש ואשה שזכו – שכינה ביניהם.

גט הוא ראשית תיבות של גמר טוב, כלומר גמר הטוב הזה. הגט כורת ביניהם והם מגורשים האחד מטובו של השני. 'גרושים מבית תענוגיהם'. ⁷⁴

כדי שהטיט יתחבר היטב יש להרטיבו שיהיה כחומר רך ולעבדו היטב. אם אינו רך הריהו מתפורר. גם בקן המשפחתי יכולים בני זוג לשכון יחד רק כאשר הם רכים ונוחים אחד כלפי השני.

האשה נחשבת כחומת מגן סביב האדם וקשורה עם האות ס' הסובבת ושומרת מכל משמר.

גם ה'ט' קרובה ל'ס' במובן זה שטנא הוא בגימטריה ס' והוא נקרא סל. הסל הוא בית קיבול האוצר ומשמר בו את הפירות. כלי מחזיק ברכה.

הטובה של ה'ט' היא כאשר ה'ט' שומרת על המסגרת שלה והטיט נמצא בתוכה בתוך בית קיבול

⁷³ יבמות קיח, ב.

⁷⁴ מיכה (ב, ט) "נְשֵׁי עַמִּי תִגְדְּשׁוּן מִבֵּית תְּעַנְיָהָ". וכתב המאירי (עירובין סג, ב): "בכמה מקומות הזהירו חכמים שלא לסבב או לגרום שום ריחוק בין אדם לאשתו. אף בסוגיא זו אמרו כל הלן בקעילה שאיש ואשתו שרויין בתוכה, עליו הכתוב אומר: 'נְשֵׁי עַמִּי תִגְרְשׁוּן מִבֵּית תְּעַנְיָהָ', כלומר, שגורם לו לפרוש, ולא עוד, אלא אף באשתו נדה כן, שהרי מכל מקום גורם לו להתרחק ממנה".

השומר עליו לבל יטנף בחוץ.

כאשר הטיט מוטח מהכלי לכוון לא רצוי, הוא מטנף. הוא חייב להיות במסגרת קבועה שלא יתפזר ולא ילכלך. בתוך מסגרתו הוא שומר על לחותו וטנינותו (צנינותו), ואז הוא ראוי לשימוש. מחוץ לכלי הוא מתייבש.

וכבר אמר החכם מכל אדם: ⁷⁵ "תְּכַמֹּת נְשִׁים פְּנֵתָה בֵּיתָה וְאַוֶּלֶת בְּיַדֶּיהָ תִּהְרָסְנָו". אשה חכמה מסוגלת לטפל בבן זוגה כחומר ביד היוצר, וכאשתו של און בן פלת. ואילו אשה איוולת, יכולה להפכו לסמרטוט, לסמר-טיט. למעין נרפש כבוץ המטנף, כפי שעשתה אשתו של קורח.

הכל תלוי ביכולת ההתמזגות של שניהם לטובה. זכה – נעשית לו עזר. עזר בחילוף אותיות – זרע. זריעה וצמיחה וגדילה. לא זכה – כנגדו, נעשית כנגדו ואף מגגדתו.

בצורת האות ט' נמצא כי עמודה הנקבי שבצורת נ' עומד בצד ימין כמאמר הפסוק: ⁷⁶ 'נצבה שגל לימינך', ואילו העמוד הזכרי שבצורת האות ז' ניצב בצד שמאל.

מכאן המנהג בחופה להעמיד את האשה לימין הבעל. בחופה גם החתן פורס טליתו עליה ושניהם עטופים בצל הכילה.

האדם מצווה לאהוב את אשתו כגופו, ולכבדה יותר מגופו. לכן צורת האות ט שהעמוד הימני בצורתו מסמל את האשה, ואילו השמאלי את הבעל. אמנם האשה הרמוזה באות נ' כאלו מטה את ראשה כלפיו בענות חן וכמתבטלת אליו. היא מגלה בכך את רצונה להיות אשה כנועה וטובה העושה רצון בעלה, היודעת לבטל את רצונה מפני רצונו כשצריך. היא מציבה אותו כעטרה על ראשה וכמשתחוה לעומתו כי הוא אדוניה.

זו ההרמוניה הנפלאה של בני זוג היודעים שאם הוא מלך אזי היא המלכה, ומתנהגים כפי שמורה צורתה של האות ט.

משימתם צריכה להיות בדביקות וחיבור הדדי במסגרת הטנא של הבית ללא התערבות כוחות זרים חיצוניים העלולים להמיט עליהם שקיעה בטיט היון בעמקי הקליפות במקום הטינופת שהוא כינוי לנוקבא דס"מ.

עליהם לטפח את הקשר וההבנה ההדדית ביניהם הלך וטפוף. להשמר מטומאה המביאה לאטימות וטמטום, וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק: ⁷⁷ 'ונטמתם במ' - ונטמטם במ. להיות ביחד בטוהרה, בטוהר המידות ובקדושה, שהחיבור ביניהם בדרגת החיבור של ציון וירושלים, ללא

⁷⁵ משלי יד, א.

⁷⁶ תהילים מה, י. ופירש המלבי"ם, כי דרך המלכים שהאשה המיועדת לו לפי ערכו תעמוד בשעת הקדושין לצד ימינו, והאשה אשר אינה לפי ערכו וכבודו תעמוד אז לצד שמאלו, ועל זה אמר: 'נצבה שגל לימינך' - הראויה לכבודך.

⁷⁷ ויקרא יא, יג. וכתב שם רבנו בחיי:

"ולא תטמאו בהם ונטמתם במ. יאמר ולא תטמאו בהם באכילתן בגוף, שאם תעשו כן ונטמתם במ בנפש, והמלה חסרה אל"ף שהוא לשון טמטום, והטעם שהלב מטמטם באכילת הדברים האסורים, ואין רוח הקודש שורה בו. ויתכן שנאמר כי מפני שאות אל"ף הוא מורה על היחוד והקדמות, ועל כן יחסר האל"ף מהמלה, לפי שהשכינה מסתלקת ממקום הטומאה והחטא, וכענין שכתוב (דברים כג, טו): 'כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך... ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך', וזהו חסרון האל"ף במלת 'מחטו לי' (בראשית כ, ו). והטעם הזה בעצמו נוכל לומר במה שנקרא קדוש בלשוננו, מי שהוא מיוחד ונבדל בעבודת ה' יתברך, והמיוחד למעשה הזנות יקרא קדש בחסרון וא"ו, כי הוא"ו היא מאותיות השם הקדוש, ולכך נחסרה הוא"ו משמו, כי אין קדושה במקום הטומאה. ומזה תוכל להבין כח לשוננו הקדושה, כי במעט שינוי לשון שיש בין תיבה לתיבה, תלויים כמה הרי הרים. ודרשו חז"ל (יומא לט, א): 'ולא תטמאו בהם ונטמתם במ', אדם מטמא עצמו מעט, מטמאין אותו הרבה, אדם מטמא עצמו למטה - מטמאין אותו מלמעלה, אדם מטמא עצמו בעולם הזה - מטמאין אותו לעולם הבא, ולכך סמך 'והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני', 'והתקדשתם' - בגוף, 'והייתם קדושים' - בנפש לעולם הבא, 'כי קדוש אני'."

עירוב המכונה בלשון טחינה לאחרים, אלא כטל חרמון שיורד על הררי ציון.

טל מאת ה', שכל מעשיהם יהיו לשם שמים ללא חטא שלא יחטיאו את המטרה. ואז יזכו לטייל עם טליא וטלייתא, עם בנים ובנות עוסקים בתורה ובמצוות, ומעוטפים בטובה מתוך טהרה בלי שתשלוט בהם עין הרע שהט' תגן עליהם ויזכו לישוב בטולא דהימנותא בטיול בגן עדן, מטל השמים ומשמני הארץ.

חיבור של חתן וכלה מחייב זהירות לקדשו. לחתן יש את האות ח' ולכלה המכילה אותו ובבחינת כלי יש כאמור את האות ט' של טנא, כלי מחזיק ברכה. חיבור של האותיות ח' וט' יחד עלול להביא לחטא. ולכן כידוע אין את האותיות הללו בשמות השבטים. ואכן הזיווג נקרא חטא, כי מעורבת בו גם כוונת קבלה ולא רק נתינה, וכמו שאמר דוד המלך עליו השלום: ⁷⁸ 'ובחטא יחמתני אמי'.

ח' וט' יחד יוצרים חיבור כהכנסת חרב לנדן. מיזוג חום וחיבור בין שני גושי טיט חומריים, כשהח' והט' מתמזגים לא', לאחד, והיו לבשר אחד, יש לנקוט במשנה זהירות.

מעשה מובן מדוע התורה מגדירה מצב שבו האדם לבדו כלא טוב, כי מצב זה מנוגד למונח 'טוב' – אך עדיין לא בהכרח שהוא רע. לפעמים העדר הטוב הוא רע, אך לא כל העדר טוב הוא בהכרח רע.

בבריאת היום השני לא נזכר כי טוב משום שהיתה בו הבדלה ופירוד בין המים העליונים למים התחתונים. אמנם באותו יום נבראו המלאכים, ואם כן למרות שלא נזכר ביום זה תיבת 'טוב' אי אפשר לומר עליו חלילה שהיה יום רע. ועיין ברכינו בחיי שם.

בעץ הדעת מקבלים את הדעת להבחין בין טוב לרע. אם אין דעת – הבדלה מנין. ולכן מזכירים הבדלה בברכת חונן הדעת.

הדעת היא התקשרות. כמו והאדם ידע את חוה אשתו'. לאחר האכילה מעץ הדעת האדם נעשה יודע טוב ורע. הוא מקושר ושייך הן לטוב והן לרע. לפני זה אמנם היתה לו בחירה אך נטייתו ומשיכתו הטבעית היתה כלפי הטוב כי לא היתה סיבה שימשך אל הרע.

היות שהאיש והאשה קורצו מאותו חומר מהטיט, הרי שהקשר ביניהם נקרא דביקות. ודבק באשתו. הדבקות הזו מולידה והיו לבשר אחד בתולדות שהם מעמידים שיש בהם גם מהאיש וגם מהאשה.

הקשר בין האדם לאשתו מבחינה מסויימת אף יותר מהקשר הביולוגי שיש לו עם הוריו. למרות שהוא פועל יוצא מהוריו וממש בשר מבשרם בכל אופן המונח והיו לבשר אחד שאשתו כגופו, זה נאמר רק על הקשר הזוגי בין בעל לאשה. זו התמזגות של טן דו, שני גופים ל'טב', כמבואר, שחומר הטיט מתמזג לחטיבה אחת הנעשה למורכב יחד.

בין לוחות ראשונים לשניים טו"ב מילים ונשברו בטו"ב בתמוז

מה בין הלוחות הראשונות לשניות? לכאורה הראשונות שהיו ישירות מידו יתברך, מעלתן לאין ערוך לשניות שפסלן משה. אולם דבר חידוש אנו מוצאים בדברי הרוקח הכותב שמכיון שהראשונות היו ללא האות ט' הרי שהן פסולין. להלן דבריו בפרשת עקב: ⁷⁹

"בַּעֲתָהּ הָיָה אָמַר ה' אֵלַי פְּסֹל לְךָ שְׁנֵי לוחות אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִי וְעֵלָה אֵלַי הִקְרָה וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ. וְאָכַתָּב עַל הַלְּחֹת אֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְּחֹת הַרְאשֵׁינִי אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ וְשָׁמַתָּם בְּאֲרוֹן. וְאָעַשׂ אֲרוֹן

⁷⁸ תהלים נא, ז.

⁷⁹ דברים י, א-ה.

עֲצֵי שָׁטִים וְאֶפְסֵל שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים וְאֶעֱלֶה הֶהָרָה וּשְׁנֵי הַלְּחַת בְּיָדַי. וַיִּכְתֹּב עַל הַלְּחַת כְּמִכְתָּב הַרְאשׁוֹן אֶת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵלַיכֶם בְּהָר מְתוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקָּהָל וַיִּתְּנֶם ה' אֵלַי. וְאֶפֶן וַאֲרֵד מִן הֶהָר וְאָשֶׁם אֶת הַלְּחַת בְּאֲרוֹן אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וַיְהִי שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי ה'.".

'את' הדברים – לרבות י"ז תיבות שיתירות לוחות אחרונות על הראשונות, ובאלו ב' טיתין (של התיבות 'הנטויה' ו'ייטב' שאינן בלוחות הראשונות). 'אשר שברת' – יישר כוחך ששברת,⁸⁰ כי פסולין היו, שנחסר בהם ט', וגם נכתבו בגירסא בלא העתקה,⁸¹ אבל האחרונים רובו ממכתב הועתקו,⁸² שפרחו האותיות למעלה.⁸³

ואפשר להוסיף שהוא שרמז לו ה' 'פסל לך', לך ולטובתך ולהנאתך תחשיב את הראשונות כפסולות, ותכתוב אתה מחדש את הכל עם התוספת של שני הטייתין וטו"ב האותיות הנוספות, ואזי עכשיו זה יהיה טוב, וכמו שאכן עשה 'ואפסול'...

יש לשים לב שזמן שבירת הלוחות היה גם כן ביום טו"ב לחודש תמוז. מכאן שגם הדבר הנראה כגרוע ביותר כמו שבירת הלוחות יכולים להפכו לדבר טוב, לבניה מחודשת ומאומצת שתניב בסופו של תהליך ארוך ומייגע שהתורה תהיה תורתנו, על ידי עמלינו בה נזכה ל'זבתורתו' לחדש בה ולהיות חלק ממנה, שהרי קודשא בריך אורייתא וישראל חד הוא.

מציאת הטוב בעולם

כולנו שואפים ורוצים למצוא את הטוב, ואולם מהו הטוב האמיתי עבורנו לא תמיד יודעים. לעיתים אדם חושב שתפקידו בעולם שהכל ילך לו חלק, כבריאות, בפרנסה, שיהיו לו בנים מוצלחים, שיתקבלו למוסדות חינוך הטובים ביותר, שיציעו לו שידוכים טובים שהכל יהיה בשפע, עושר גדולה וכבוד במקום אחד, אולם שוכחים שלא זו המטרה בחיים כאן עלי אדמות. כאן התפקיד של האדם להכנס לתוך הרע ולהוציא ממנו את הטוב ולהחזירו למקומו.

בכל התמודדות יש לחפש את נקודת הטוב. לא באנו לעולם כדי למצוא פתרונות לבעיות, ולא כאן הוא גן עדן, יש לזכור שאנחנו בפרודור ולא בטרקלין, אנו פה כדי למצוא בהתמודדות את נקודת הטוב, ואז משלימים את התיקון, וממילא גם הבעייתיות יפתרו.

טוב הוא דבר יחסי, ומה שנראה לאחד טוב נראה לשני להיפך. כשישראל היו במדבר היו שחשבו שהטוב יהיה להם אם יחזרו למצרים, או שישארו שם לנצח, עם מנעמי העננים, השלו המן והבאר. ואילו משה ביקש את הארץ הטובה באמת, וכמו שאמרו יהושע וכלב 'טובה הארץ מאד מאד'.

לפני חטא אדם הראשון, הטוב היה בגילוי, הוא צפה מסוף העולם ועד סופו, מיסב בגן עדן, מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין. ברגע שעבר על הציווי, כל הטוב התכסה ברע, ואי אפשר להגיע אליו ללא התמודדות. בדור שלנו רואים שפע גדול, אבל קשה להגיע אליו.

כשאיוב חקר למה עליו להתמודד כל כך קשה התשובה היתה 'איפה היית ביסדי ארץ'?

אם תדע איפה היית ממוקם אצל אדם הראשון, תוכל להבין למה עליך להתמודד בצורה זו.

כאן עולם התיקון, ולא מספיק לברוח מהרע ולחפש פתרונות כל הבעיות. אין להתיימש ולוהיות מתוסכל כשכל כך הרבה דברים לא הולכים לנו בחיים כפי שהיינו מצפים, שכן הפתרונות לה' ולא לנו, עלינו רק להתמודד עם הקשיים לדעת לקבל הכל באהבה ולשאת עינינו למרום לבקש ולהשתדל ולשמוח בעצם ההשתדלות.

מדוד המלך לא דרשו שיבנה את בית המקדש אבל משאת נפשו וכל חייו הקדיש להכין מה שצריך

⁸⁰ שבת פז, א.

⁸¹ עיין מגילה יח, ב.

⁸² בכת"י ש': אבל האחרונים הועתקו מאותיות שפרחו באויר.

⁸³ פסחים פז, ב.

לבית המקדש, ועל כך שכרו כפול ומכופל מן השמים, כי זה מה שנדרש ממנו ולא יותר, שירצה לבנות ולא שיבנה בפועל.

האדם לא בא לעולם כדי שיהיו לו ילדים טובים והוא ירוה מהם נחת, זו לא התכלית, זה גן עדן, באים לעולם כדי להתמודד עם הילדים וגם אם הם ממררים לו את החיים תפקידו לראות את הנקודה הטובה שבהם כפי שהם.⁸⁴

הרבה הגיעו לפסגות בעבודה שלהם דוקא כי התמודדו עם ילדים קשים ביותר מכל הבחינות. כשהכל טוב לא מרגישים את הצורך לקרבת ה', אבל כשיש תרבות רעה בביתו של אדם הקשה ממלחמת גוג ומגוג אדם שופך לבו כמים אל ה' וכדור המלך בשעתו זועק אל ה' מתוך המצוקות ומוצא כי ה' מחסהו.

ילדים אינם שנלו ואנחנו לא בעלים עליהם לראות שיגדלו כמצופה. ילדים הם רק פקדון בידינו ועלינו לשמור עליהם מכל משמר ולעשות כל שביכולתנו שיצליחו להגשים את עצמם להגיע ליעודם. בדרך לכך אין לנו להביט על מה יאמרו השכנים ולחפש בילדים את הכבוד שלנו שיהיו ילדי הנחת, אלא צריכים לעשות את המוטל עלינו לכל ילד כפי דרכו.

לפעמים רואים הורים שמרגישים שתקועים בבית עם ילדים מתבגרים ולא הולך בשידוכים. אין צורך לחפש פתרונות אלא לעשות השתדלות ולא לאבד עשתונות כשהישועה ממשמשת לבוא. לא אנחנו מנהלים את העולם, יש בורא לבירה ולא באנו לכן כדי שיהיה לנו טוב, אלא כדי למצוא את הטוב בתוך הרע. באמונה בביטחון מאירים את החיים ואיזהו עשיר השמח בחלקו.

לבכות צריך כשהבכי תועלתי ולא חנינם. מדור המדבר היה נדרש שיכנס בשמחה אל הארץ ויבין שהעבודה הגדולה שמחכה לו שם היא זו הנדרשת ממנו ולא להדבר לכסא של ענני הכבוד המן והבאר ולא לזוז ולהתקדם לקראת יעד ותכלית.

אם בורא עולם נותן לך מתנה ואומר לך שזהו הטוב בשבילך, אל תנסה לומר אבל פה טוב לי ואל תוזיז אותי ממקומי. תמלא את הציפיות שלו ממך כי היודע ועד מה באמת טוב בשבילך לתכליתך, ולא אתה.

עלינו ללמוד להינות ממה שאנו עושים כאן כדי שנעשה את מה שצריך בצורה הטובה ביותר ולא לקוץ בקושי העבודה, שכן כאן ארץ ההתמודדות, ולא אלחפש את העולם הבא בתוך העולם הזה. כאן אי אפשר להפוך את הפרוזדור לטרקלין שכן זו איולת להשאר צמוד לפרוזדור בלי להתאמץ להגיע ליעוד, לטרקלין. הים לעשותן – וצחר לקבל שכרן.

כשצדיק רוצה לישב בשלוה קופץ עליו רוגז מכל מיני מקומות, כי לא די להם לצדיקים שירשימו חיי העולם הבא, רוצים גם חיי העולם הזה. למקור הטוב אין גבול לטוב שיכול להעניק לנו אבל עלינו לזכור שהוא היודע מה באמת טוב לנו ורוצה אך ורק בטובתנו שאין קץ לאהבה והחמלה שמרעיף עלינו וגם אם לא נראה לנו כך, יש לדעת שכך הוא באמת רק שלא תמיד הטוב הזה נראה לעינינו אבל עלינו להאמין ולבטוח בו שכל מאורעות חיינו שיהיהו אשר יהיו הכל טובתנו.

זכיתי להכיר את הצדיק רבי ראובן שראבני זצ"ל, שסבל ממחלת ניוון שרירים. ראיתיו הולך בקושי כשהוא נסמך על מלוויו וכולו קורן אור וזורח מאושר. כששאלתי לשלומו בלב מלא רחמים, ענה לי בצהלת פנים 'לא יכול להיות יותר טוב!'

זוהי גדלות, להבין שאם זהו רצון ה', לא יכול להיות יותר טוב מזה, ולהיות שמח בחלקו עם כל הקשיים שעובר.

⁸⁴ ראה גיליון 'יועצינו כבתחילה' לרב משה בוואר שליט"א פרשת דברים תשפ"ב. על כח הטוב.

נחמו נחמו' - בגימטריא יצח"ק, שהגאולה תבא על ידו.⁸⁵

השם יצחק בגימטריה שמונה פעמים שם הוי"ה ברוך הוא, שמונה כפול עשרים ושש – מאתים ושמונה, ובכך יש גם כן חיבה על כפילות ששם הוי"ה כפול שמונה רומז לעולם השמונה הוא ימות המשיח, שהכל יהיה אז בבחינת כינור של שמונה מיתרים.

קשר מיוחד וכפול גם מצוי בפרשה בפסוק:⁸⁶ 'פנים בפנים', וכתב בעל הטורים שהפ' כפולה לומר בפנים מאירות, בפנים מסבירות. וכן כתב על הפסוק:⁸⁷ 'יראה כל זכורך את פני' הפ' כפולה ופתולה בקשר אמיץ וחזק, לומר פנים בפנים, וכשם שבא לראות כך בא ליראות.

שמות ערי המקלט

"אֶת בְּצֻר בְּמִדְבַּר בְּאֶרֶץ הַמִּישֵׁר לְרְאוּבֵנִי וְאֶת רְאֵמֶת בְּגִלְעָד לְגַדִּי וְאֶת גּוֹלָן בְּבָשָׁן לְמְנַשֵּׁי".⁸⁸

בשמות ערי מקלט כתוב:⁸⁹ 'ונס אל אחת ההרים האל וחי', מדוע לא כתוב 'האלה' אלא 'האל', משמע תוקף וחוזק מיוחד, שהעדר אות ה' מהתיבה מסמל את היותן ערי הסגר, מבלי האות ה' הנותנת ריוח בין העצמים, אור ואור, כי הם סגורים שם.

וכן שם 'בצר במדבר' מורה על הביצורים הסגורים סביב, ו'גלעד' מלשון גולה עד מות הכהן הגדול, וכן 'גולן' פירש בעל הטורים:⁹⁰ 'ואת גולן בבשן' - וסמוך 'וזאת התורה'. רמז הוי גולה למקום תורה. גלן. חסר וי"ו,⁹¹ ששה אינן גולין, כגון אב המכה לבנו והרב לתלמידו.⁹²

ועל פי דבריו נראה שהוא מלשון גלות, שגולים לשם כל החייבי גלות.

ומצינו אות ה' במקום שלא היתה צריכה להימצא, בפסוק:⁹³ 'לחיותינו כהיום הזה' וכאן הדבר מתפרש כחיות בכל דרך אפשרית, מרחב ואור, ולכן נאמר 'כהיום הזה'.

⁸⁵ כדברי התלמוד במסכת שבת, פט, ב:

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מהו שכתוב 'כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך' - לעתיד לבא, יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם, בניך חטאו לי אמר לפניו, רבוננו של עולם, ימחו על קדושת שמך.

אמר, אומר לו ליעקב שהיה לו צער גידול בניו, אפשר שיבקש רחמים עליהם. אמר לו בניך חטאו, אמר לפניו, רבוננו של עולם, ימחו על קדושת שמך.

אמר לא בזקנים טעם ולא בצעירים עצה. אמר לו ליצחק, בניך חטאו לי, אמר לפניו רבוננו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך!

ועוד, כמה חטאו, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה, הפחת עשרים שאינך מעניש עליהם, נשאר להם חמישים, הפחת עשרים וחמש של הלילות, נשאר עשרים וחמש. הפחת שתים עשר וחצי של תפילה, ואכילה, ושל בית הכסא, נשאר שתים עשרה וחצי, אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו חצי עלי וחצי עליך, ואם תמצא לומר כולם עלי, הרי הקרבתי עצמי לפניך.

פתחו ואמרו: 'כי אתה אבינו'. אמר להם יצחק, עד שאתם מקלסין לי קלסו להקדוש ברוך הוא, ומחווה להם יצחק הקדוש ברוך הוא בעיניהם, מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים: 'אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך'.

⁸⁶ ה, ד.

⁸⁷ דברים טז, טז.

⁸⁸ דברים ד, מג.

⁸⁹ דברים ד, מב.

⁹⁰ על דברים ד, מג.

⁹¹ אמנם לפנינו מלא.

⁹² כמובא במסכת מכות ח, א.

⁹³ דברים ו, כד.

ויתעבר ה' בי למענכם'.

עיינן בפירוש רבינו אפרים שיש 8 לשונות ומילים נרדפות לכעס.

ובהמשך שם על יהושע, שבלם פיו ולא פצה פיו לפני משה, אלא כשהיתה לכבוד ה' ואמר:⁹⁴
'קול מלחמה במחנה', ואחר כך:⁹⁵ 'אדוני משה כלאם'.

ואם כן הפעם הראשונה והמילה הראשונה שמצאנוהו מדבר, הוא שאמר את המילה 'קול'.

ואפשר להוסיף על דבריו, שזכה לקול, להיות דבר הדור, בעבור שתיקתו וכנגד מה שהחריש.

⁹⁴ שמות לב, יז.
⁹⁵ במדבר יא, כח.